

Warszawa, 20-12-2023

WRD.5140.1.2.2023

DECYZJA NR 154 /2023

Na podstawie przepisów art. 89 pkt 2, art. 91 ust. 4 pkt 3 i 4, art. 3 pkt 1, 2, 12, 13, art. 6 ust. 1 pkt 1 lit. b, art. 9 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2023 r. poz. 951 ze zm.), w trybie art. 104 i art. 49 ustawy z dnia 14 czerwca 1960 r. kodeks postępowania administracyjnego (Dz. U. z 2023 r. poz. 775, ze zm.), w wyniku postępowania administracyjnego przeprowadzonego z urzędu

orzekam

wpisać do rejestru zabytków nieruchomości województwa mazowieckiego historyczny układ urbanistyczny i zespół budowlany Osiedla Muranów Południowy położony w Warszawie, w granicach określonych przebiegiem ulic: aleja „Solidarność”, ulica Generała Władysława Andersa, ulica Nowolipie, ulica Ludwika Zamenhofa, ulica Dzielna, ulica Józefa Bellottiego, ulica Wolność, ulica Żytnia, ulica Żelazna (do skrzyżowania z aleją „Solidarność”). Integralną część niniejszej decyzji stanowi załącznik graficzny, na którym oznaczono kolorem zielonym granice zabytkowego obszaru (układu urbanistycznego) oraz kolorem czerwonym zespół budowlany współtworzący tenże układ (załącznik nr 1). Poszczególne budynki zespołu budowlanego zostały również wymienione na liście adresowej (załącznik nr 2).

Uzasadnienie

Zawiadomieniem z dn. 22.06.2023 r. zostało wszczęte postępowanie w sprawie wpisu do rejestru zabytków nieruchomości przedmiotowego układu urbanistycznego i zespołu budowlanego Osiedla Muranów Południowy położonego w Warszawie, w granicach określonych przebiegiem ulic: aleja „Solidarność”, ulica Generała Władysława Andersa, ulica Nowolipie, ulica Ludwika Zamenhofa, ulica Dzielna, ulica Józefa Bellottiego, ulica Wolność, ulica Żytnia, ulica Żelazna (do skrzyżowania z aleją „Solidarność”). Następnie zawiadomieniem z dn. 25.07.2023 r. wyznaczono terminy oględzin na dn. 7.09.2023 r., 14.09.2023 r., 21.09.2023 r., 28.09.2023 r., 5.10.2023 r., 12.10.2023 r., w trakcie których została wykonana dokumentacja fotograficzna i spisane protokoły. Postanowieniem z dn. 31.07.2023 r. dopuszczono organizację społeczną: Fundację „Jeden Muranów” do udziału na prawach strony w postępowaniu administracyjnym. Historyczny zespół osiedla Muranów część C (zachodnia) – położona na terenie dzielnicy Wola, w obszarze ulic: al. Jana Pawła II, al. „Solidarność”, ul. Żelazna, ul. Żytnia, ul. Wolność ul. Bellottiego, ul. Dzielna oraz część B (wschodnia) – położona na terenie dzielnicy Śródmieście, w obszarze ulic: al. Jana Pawła II, al. „Solidarność”, ul. Dzielna, ul. Zamenhoffa, ul. Nowolipie, ul. Andersa został w grudniu 2023 r. włączony do wojewódzkiej ewidencji zabytków (karty ewidencyjne autorstwa dr P. Kułaka). Zawiadomieniem z dn. 30.10.2023 r. zakończono postępowanie administracyjne. W ramach współpracy pomiędzy Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków a Narodowym Instytutem Dziedzictwa (NID) pismem z dn. 6.04.2023 r. tut. organ konserwatorski zwrócił

się o pomoc w ocenie wartości zabytkowych oraz ustosunkowanie się co do zasadności wpisania do rejestru zabytków układu urbanistycznego i zespołu budowlanego Osiedla Muranów Południowy. Do obecnego momentu do tut. urzędu nie wpłynęła opinia w przedmiotowej sprawie wykonana przez NID.

MWKZ rozpatrując zakres ochrony konserwatorskiej przedmiotowego historycznego zespołu budowlanego i układu urbanistycznego oparł się na posiadanej dokumentacji: ewidencyjnej (karty zabytku architektury i budownictwa – historycznego zespołu budowlanego osiedla Muranów Południowy, część B (wschodnia) i część C (zachodnia) wykonane w 2023 r. oraz karta adresowa zabytku z gminnej ewidencji zabytków m.st. Warszawy), kartograficznej (mapy i plany Warszawy, Getta Warszawskiego, Muranowa), archiwalnej (prasa powojenna, dokumentacja fotograficzna). Ponadto obszar Muranowa oraz Osiedle Muranów Południowy stały się przedmiotem licznych publikacji dotyczących m.in. powojennej odbudowy Warszawy oraz są tematem artykułów i opracowań, szczególnie dotyczących postaci prof. Bohdana Lacherta.

Zespół budowlany Osiedle Muranów Południowy - obecnie położony w granicach dwóch dzielnic: Śródmieścia i Woli - został wybudowany w latach 1949 – 1956 jako południowa część ówczesnej śródmiejskiej dzielnicy mieszkaniowej. Zakład Osiedli Robotniczych (ZOR) realizację projektu powierzył prof. arch. Bohdanowi Lachertowi w 1948 r. Osiedle było jedną z wielu równolegle prowadzonych inwestycji na obszarze powojennej Warszawy.

Ze względu na lokalizację powstającego osiedla, pokrywającą się w części z obszarem Getta Warszawskiego, które zostało zrównane z ziemią 16 maja 1943 roku, teren pokryty był 3 metrową warstwą gruzów. Getto Warszawskie utworzone przez okupantów w 1940 r. w Dzielnicy Północnej charakteryzowało się gęstą zabudową. Na obszarze tym od XIX w. powstawały głównie kamienice z ciemnymi studniami. W dwa lata od utworzenia getta hitlerowcy rozpoczęli masowe wywózki mieszkańców do obozów zagłady oraz niszczenie terenu (aktem o wymiarze symbolicznym po upadku powstania w 1943 r. było wysadzenie Wielkiej Synagogi). Okupanci prowadzili działania mające na celu unicestwienie getta poprzez przeszukiwanie ruin budynków, a następnie wysadzane ich i plantowane. Do robót budowlanych wykorzystywani byli żydowscy więźniowie z obozu Gęsiówka. Do stycznia 1945 r. prace te wykonywano w północnej części dawnego getta, obejmującego fragment przyszłego osiedla, zgodnie z docelowymi rozkazami obszar miał zostać oczyszczony i przekształcony w park.

Budowa osiedla mieszkaniowego Muranów stanowiła jeden z ważniejszych elementów planów odbudowy Warszawy realizowanych przez założone w 1945 r. Biuro Odbudowy Stolicy (BOS). Pierwsze znane projekty koncepcyjne dla zabudowy tego osiedla pochodzą z 1947 r. Projekt autorstwa Eugeniusza Wierzbickiego, Jerzego Mokrzyńskiego i Wacława Kłyszewskiego, czyli zespołu „Tygrysów” z Wydziału Urbanistyki BOS, zakładał zabudowanie jednostkami mieszkaniowymi, uzupełnionymi o budynki administracyjne i użyteczności publicznej, rejonu ograniczonego od wschodu ul. Marszałkowską, od zachodu ul. Żelazną od południa ul. Leszno (ob. al. „Solidarności”), od północy ob. ul. Słonimskiego. W projekcie zawarto propozycję zachowania części zabytkowej architektury oraz ulic. Równolegle pod kierunkiem Hipolita Rutkowskiego opracowany został przez Wydział Architektury i Inżynierii BOS projekt dzielnicy mieszkalnej „Muranów”, w którym zaproponowano budowę domów korytarzowych, galeriowo-parzystopiętrowych, punktowych oraz wprowadzenie budynków użyteczności publicznej pomiędzy bloki mieszkalne. Powyższe projekty nie zostały zrealizowane, jednakże stały się niepodważalnie inspiracją dla koncepcji realizacyjnej.

W 1948 r. zgodnie z wytycznymi Dyrekcji Planowania Przestrzennego rozpoczęto akcję rozbiórkową budynków przedwojennych znajdujących się na obszarze wyznaczonym pod nowe osiedle. Do rozbiórki wyznaczono obiekty będące w złym stanie technicznym, nieposiadające wartości zabytkowych

oraz kolidujące z planami nowej zabudowy. Ministerstwo Budownictwa zdecydowało zachować wybrane historyczne budynki i włączyć w strukturę osiedla – obecnie większość z nich jest wpisana do rejestru zabytków. Są to następujące obiekty: kościół ewangelicko-reformowany (wpisany decyzją A-743 z dn. [1].07.1965 r. do rejestru zabytków), pałac Działyńskich (wpisany decyzją A-284 z dn. [1].07.1965 r. do rejestru zabytków), dom im. Jana Łaskiego (wpisany decyzją A-285 z dn. [1].07.1965 r. do rejestru zabytków), zbór ewangelicki i sala koncertowa (wpisany decyzją A-285 z dn. [1].07.1965 r. do rejestru zabytków), kościół pw. Narodzenia Najświętszej Maryi Panny oo. Karmelitów Trzewickowych (wpisany decyzją A-287 z dn. [1].07.1965 r. do rejestru zabytków), wodotrysk (wpisany decyzją A-4/2 z dn. [1].07.1965 r. do rejestru zabytków), kościół pw. św. Augustyna (wpisany decyzją A-717 z dn. [1].07.1965 r. do rejestru zabytków) oraz ogrodzenie, historyczna nawierzchnia brukowa ul. Smocznej (wpisana decyzją B-550 z dn. 23.09.2020 r. do rejestru zabytków) oraz są też to obiekty niewpisane do rejestru zabytków: oficyny Gminy Starozakonnych przy ul. Nowolipki 20, kamienica – budynek frontowy przy ul. Wolność 2A, oficyna kamienicy przy ul. Wolność 2A/Żelazna 103A, budynek dawnej fabryki przy ul. Wolność 2A/Żelazna 103B, szpital Ginekologiczno-Położniczy św. Zofii przy ul. Żelaznej 90, kamienice przy ul. Żelaznej 99, Żelaznej 101, Żelaznej 103.

Prace budowlane na obszarze Muranowa były realizowane w kilku etapach. W latach 1949-1969 r. wzniesiono 90% obecnej zabudowy. Obszar objęty niniejszym postępowaniem ogranicza się do Osiedla Muranów Południowy, projektu architekta Bohdana Lacherta, związanego z przedwojenną modernistyczną awangardą (w latach 20. XX w.). B. Lachert po wojnie został zatrudniony przez ZOR (zastępczy inwestor prowadzący równolegle budowę osiedli na sąsiednim Mirowie czy Kole). Projekt Muranowa Południowego architekt współtworzył wraz z zespołem złożonym z asystentów, techników i studentów – XI Pracowni Zakładów Osiedli Robotniczych, w którego skład w latach 1949-1952 weszli m.in. Irmina Ignaczowska, Zygmunt Kleyff, Waław Eytner, Henryk Dąbrowski, Krzysztof Lachert, Rudolf Lachert, Tadeusz Lemieszek, Alicja Lewandowska, Józef Łucki, Jadwiga Nekanda-Trepka, Stanisław Rymaszewski, Eleonora Shahroksharti, Danuta Szafnicka, Janusz Stępkowski, Wincenty Szober, Stanisław Tobolczyk, Maria Wahrenowa, Halina Zieleniecka. Zespołem rzeźbiarskim kierował rektor ASP w Warszawie Franciszek Strynkiewicz. Prace realizowało Przedsiębiorstwo Budowy Osiedli Robotniczych (BOR) Muranów. Materiałów budowlanych po 1950 r. dostarczał Kombinat Muranów.

Obszar wyznaczony pod nową zabudowę był określany po wojnie „pustynią” i stanowił wyzwanie dla projektantów – nie dawał punktu zaczepienia architektonicznego, ale w związku z tym pozostawiał swobodę projektu. Jedynym odnośnikiem w planowaniu była zachowana infrastruktura podziemna oraz budowana Trasa W-Z i N-S. Stały się one zatem czynnikami określającym ramy i kształt dla powstającego projektu. Celem wznoszonego osiedla było połączenie aspektów praktycznych i ideowych. W architekturze i planowaniu wprowadzono modernistyczne rozwiązania. Nowa zabudowa miała w założeniu stać się zaprzeczeniem przeludnionej dawnej dzielnicy Północnej, być wzorem humanistycznego przesłania modernizmu jako architektury prospołecznej i zapewniającej zdrowe warunki życia (nowe technologie budowania oraz projektowana zieleń). Jednocześnie dążono do zaspokojenia powojennego „głodu mieszkaniowego”. Osiedle wznoszono dla 40 000 robotników, o standardzie niedostępnym dla nich przed wojną. Ponadto Muranów, wzniesiony na gruzach getta, było pomyślane jako miejsce pamięci - symboliczne „osiedle pomnik”. Wyzwaniem urbanistycznym było zagospodarowanie dużego obszaru miasta zniszczonego w trakcie działań wojennych: pierwotnie gęsto zabudowanego oraz następnie odizolowanego i przekształconego w getto. Gruz znajdujący się po wojnie na tym terenie został wykorzystany wtórnie. Zabudowania były wznoszone na nasypach gruzowych tworzących układy tarasowe, co stało się czynnikiem kształtującym przestrzeń osiedla oraz elementem mającym na celu upamiętnienie zagłady getta. Ponadto zastosowanie gruzu m.in. jako materiału

budowlanego znacznie obniżyło koszty budowy (użyto ok. 3.00.000 m³ gruzu). Osiedle Muranów Południowy było pierwszym wznoszonym osiedlem mieszkaniowym na obszarze Muranowa, do dziś zachowało swoje oryginalne założenie urbanistyczne z czytelnymi granicami.

Przedmiotowe osiedle wznoszono w obrębie ul. Nowomarszałkowskiej, al. Świerczewskiego (ob. ul. Andersa i al. „Solidarności”), Żelaznej i Dzielnej. Pierwsze prace rozpoczęto w 1949 r. w części południowej wzdłuż Trasy W-Z, działanie to miało znaczenie propagandowe. Na terenie zostały odgruzowane i zachowane przebiegi i siatka dawnych ulic, które zostały zachowane w dużej części z oryginalną nawierzchnią. Wszystkie budynki wzniesiono z pustaków o charakterystycznym kolorze, wykonanych na miejscu budowy z mielonego gruzu, będącego również źródłem dla prefabrykowanych elementów – obramień okiennych, nadproży, krawężników i gzymsów. Pierwotnie założenie projektowe zakładało pozostawienie elewacji, wykonanych z różowej cegły w stanie surowym, co miało nadawać osiedlu symboliczne znaczenie. W trakcie wznoszenia osiedla koncepcja architektoniczna uległa zmianie. Elewacje zostały otynkowane na gładko, strefa cokołowa została zaakcentowana poprzez wprowadzenie płukanego lastriko. Następnie powyżej ostatniej kondygnacji wprowadzono dekoracje geometryczną w technice sgraffito. Z powodu ingerencji osób trzecich w realizację projektu Bohdan Lachert w 1952 r. wycofał się z projektu, do dziś zostały zachowane sygnowane przez niego projekty budynków: punktowców, klatkowców, galeriowców.

Osiedle Muranów Południowy, część B (wschodnia) oraz część C (zachodnia), obejmuje obszar pomiędzy – aleją „Solidarności”, ulicą Generała Władysława Andersa, ulicą Nowolipie, ulicą Ludwika Zamenhofa, ulicą Dzielna, ulicą Józefa Bellottiego, ulicą Wolność, ulicą Żytnia, ulicą Żelazna (do skrzyżowania z aleją „Solidarności”) składa się z 149 spójnych architektonicznie budynków mieszkalnych i użyteczności publicznej. Układ urbanistyczny i różnice poziomów osiedla (układ tarasowy) determinują ukształtowane z gruzu skarpy. Budynki mieszkalne - galeriowce i wieloskrzydłowe klatkowce - zostały usytuowane wzdłuż ciągów komunikacyjnych, wydzielając dziedzińce, na których zlokalizowano punktowce, założone na rzucie prostokąta klatkowce, przedszkola, szkoły oraz budynki techniczne (kotłownie). Pomędzy blokami mieszkalnymi oraz w rejonie budynków użyteczności publicznej zagospodarowano niewielkie zieleńce, przy szkole wydzielono boisko sportowe.

Osiedle posiada dwa reprezentacyjne wejścia o monumentalnym charakterze. Jedno z nich znajduje się od strony ul. gen. W. Andersa. Zostało one poprzedzone XIX-wieczną fontanną, szerokimi dwubiegowymi schodami prowadzącymi na niski taras flankowany kominami wentylacyjnymi stylizowanymi na wolnostojące kolumny. Dojście na poziom osiedla z poziomu tarasu prowadzi 1-biegowymi schodami biegnącymi przez przejście w formie monumentalnej arkady. Drugie wejście usytuowane od strony al. „Solidarności”, pomiędzy budynkami nr 88 i 86, prowadzi przez dwubiegowe schody na niski taras (pierwotnie z wieloboczną fontanną dekorowaną kamiennymi żabami; ob. fontanna została przeniesiona). Z tarasu schodami jednobiegowymi przechodziło się na poziom osiedla. Trzecie, znacznie skromniejsze wejście znajduje się od strony ul. Nowolipki, pomiędzy budynkami nr 19 i 21. Zaakcentowanie wejść na teren osiedla podkreśla różnice gruntu na obszarze osiedla w stosunku do zewnętrznych/obrzeżnych ulic.

Osiedle Muranów Południowy tworzą budynki mieszkalne – klatkowce, punktowce, galeriowce, wieżowce oraz użyteczności publicznej. Klatkowce wzniesiono w latach 1949-1952, są to budynki murowane, założone na rzucie zbliżonym do wydłużonego prostokąta lub tworzące wieloskrzydłowe układy, podpiwniczone, przykryte dachem płaskim. Są to obiekty wolnostojące lub przylegające do sąsiedniej zabudowy. Ściany budynków opracowane są zaprawą fakturową, narożniki ścian zaakcentowane ćwierćwałkiem. Otwory okienne z prostokątnymi opaskami z kształtek gruzobetonu, z charakterystycznym wyokrągleniem parapetów, wałkami wzdłuż bocznych krawędzi oraz uproszczonych

odcinkowym naczółkiem. Okna w układzie typowym dla tego zespołu budowlanego: trójdzielne, z wąskim środkowym, dwurzędowym skrzydłem. Na terenie osiedla znajduje się 88 klatkowców-bloków, w kilku wariantach indywidualnych i powtarzalnych. Należy wskazać następujące typy budynków: z przejściem na osi, z narożnymi ryzalitami, pięciosegmentowy, pięcioryzalityowy ze sgraffito oraz wielosegmentowy.

Punktowce wzniesiono w latach 1949-1950. Są to budynki murowane, założone na rzucie zbliżonym do kwadratu, podpiwniczone, przykryte dachem płaskim z centralnie usytuowanym świetlikiem doświetlającym klatkę schodową. Wzniesione w układzie szachownicowym na nasypach, ze stylizowanym wejściem, wycofanym względem elewacji i poprzedzonym schodami. Na terenie osiedla znajduje się 27 bloków wzniesionych w tym wariantcie, w 2 typach. Pierwszy typ to bloki o 3 kondygnacjach nadziemnych z prostymi bocznymi elewacjami, drugi wariant to bloki o 4 kondygnacjach nadziemnych o nieznacznie względem ściany wycofanymi 2 osiami w elewacjach bocznych.

Galeriowce wzniesiono w latach 1949-1950. Są to budynki murowane, założone na rzucie zbliżonym do wydłużonego prostokąta z zewnętrzną galerią komunikacyjną, podpiwniczone, przykryte dachem płaskim, jako wolnostojące lub przyległe do sąsiadującej zabudowy. Ponadto, są to budynki cztero – lub pięć – kondygnacyjne oraz trzy-, cztero- lub pięć- segmentowe z charakterystycznymi częściami wysuniętymi przed linię zabudowy. Klatki schodowe w większości zostały umieszczone w skrajnych segmentach. Na terenie osiedla znajduje się 11 bloków wzniesionych w tym wariantcie, w opracowaniu typowym i indywidualnym.

Wieżowce wzniesiono w latach 1953-1955. Są to budynki murowane, podpiwniczone, o bogatym opracowaniu elewacji, przykryte dachem płaskim, wzniesione w 7 i 8 kondygnacjach. Na terenie osiedla znajdują się 4 budynki tego typu, usytuowane przy skrzyżowaniu głównych arterii: al. Jana Pawła II z al. „Solidarności” oraz ul. Nowolipki, jako akcent urbanistyczny. Budynki przy al. „Solidarności” 82 i 82a charakteryzują się zaoblonymi narożnikami, rytmizowanymi kondygnacjami i uproszczonymi aediculami, prostą murowaną attyką w zwieńczeniu. Elementem dominującym są arkadowe podcienia na wysokość 2 kondygnacji. Budynki przy ul. Nowolipki 12 i Nowolipki 14 składają się z 3 skrzydeł. W elewacji wschodniej i zachodniej oraz południowej posiadają one trzyosiowe pseudoryzalitty w skrajnych osiach na wysokość dwóch kondygnacji, prostokątne witryny na parterze i umieszczone powyżej loggie, zabezpieczone niskimi balustradami. Budynki wieńczy szeroki gzyms ze wspornikami, oparty na profilowanym fryzie z motywem kostkowym oraz attyka pełna i ażurowa z tralkami. Budynki o oknach dwudzielnych.

Pomiędzy zabudową mieszkalną wzniesiono budynki użyteczności publicznej: szkoły, przedszkola, żłobki, kino. Są to budynki murowane, podpiwniczone, 1- i 2- kondygnacyjne o regularnym planie, o bogatym opracowaniu elewacji, przykryte dachami płaskimi i wielospadowymi. Teren wokół budynków został wygradzony i przekształcony na place zabaw i zieleńce.

Prefabrykaty zostały wykorzystane przy każdym detalu architektonicznym, obejmowały – profilowane obramienia okien, naroża domów, balustrady, tralki, portale, nadproża, detal rzeźbiarki. Planowane ubogacenie bloków w projekty rzeźbiarskie nie zostało wykonane, obecnie elewacja galeriowca położonego przy al. „Solidarności” 78 jest obłożona prostokątnymi płytkami z wiązkami owoców.

Budynki oryginalnie były wzbogacane o balustrady wykonane na miejscu z gruzobetonu, najprawdopodobniej projektu Jerzego Jarnuszkiewicza. Błędy technologiczne - brak prawidłowego osuszania przed montażem oraz ciężar własny - doprowadziły do szybkiego wykruszania się betonu i pęknięć. Obecnie zachowane oryginalne balustrady znajdują się m.in. przy ulicach Nowolipie i Nowolipki oraz nad kinem Muranów. W większości zostały one zastąpione prostymi, metalowymi balustradami.

We wszystkich budynkach składających się na przedmiotowy zespół budowlany zostały ujednolicone okna: prostokątne, trójdzielne, z wąskim środkowym, dwurzędowym skrzydłem. Często spotykanym na osiedlu są też okna typu portfenetr.

Wszystkie budynki współtworzące zespół budowlany są zachowane w dobrym stanie, większość została poddana remontom, termomodernizacji, otynkowana i pomalowana. W nielicznych przypadkach zachowane do dziś tynki oraz wykończenie elewacji z lat 50. XX w. noszą znamiona zabrudzeń i odspojień. Wymianie poddano znaczną część stolarki okiennej oraz drzwi wejściowych na klatki schodowe. Przed częścią budynków dodano współczesne balustrady przy schodach prowadzących do wejść budynków na skarpach (punktowce), wymieniono balustrady zabezpieczające galerie komunikacyjne (galeriowce). Do wielu budynków dodano ahisteryczne zadaszenia nad wejściami. Ponadto, na elewacjach zamontowane są wtórnie urządzenia techniczne (kamery monitoringu, oświetlenie, klimatyzatory, anteny telewizyjne) oraz tablice informacyjne.

Przedmiotowe postępowanie obejmuje wpisem także układ urbanistyczny Osiedla Muranów Południowy, w znacznej części odtwarzający podział ulic dawnej dzielnicy Północnej, której zabudowa została zniszczona po likwidacji getta w trakcie II wojny światowej. Tym co zostało zachowane na obszarze byłego getta była podziemna infrastruktura, determinująca po wojnie rozłożenie dróg oraz nowej zabudowy. Ulicami, które m.in. zostały odgruzowane są – ul. Dzielna, ul. Nowolipie, ul. Karmelicka (ob. skrócona) oraz ul. Nowolipki (z przesunięciem). Obszar osiedla został uformowany poprzez ustawienie bloków na dwa sposoby: pierzejowo wzdłuż głównych traktów oraz rozstawione luźno wśród zieleni. Pomiędzy domami znalazło się miejsce na niskie, pawilonowe budynki szkół, przedszkoli, obiektów usługowych. Według koncepcji B. Lacherta obszar osiedla miał się charakteryzować urozmaiceniem terenu osiągniętym przez wprowadzenie zewnętrznych schodów, tarasów oraz szerokich widoków przez ulice przebiegające na niższym poziomie. Dzięki zróżnicowaniu poziomów terenu i swobodnemu układowi domów osiedle zyskało malowniczy wygląd. Wzajemne położenie budynków oraz urozmaicona plastyka terenu pozwoliły także na wyodrębnienie w przestrzeni osiedla różnorodnych wnętrz. Istotnym zachowanym elementem kształtującym przestrzeń są murki oporowe z gruzobetonu, stosowane przy schodach prowadzących na skarpy i tarasy oraz przy założonych na rzucie prostokąta niskich murowanych wiatach śmietnikowych. Również powtarzalna forma elementów małej architektury miała na celu wizualne ujednoczenie przestrzeni. Przykładem są altany śmietnikowe wkomponowane w skarpy, które charakteryzują uskokowo układane bloczki i wprowadzony w murkach oporowych ceglany wątek krzyżowy. Do ich budowy stosowano cegielki silikatowe. Sporadycznie wraz z murkami wykonywano murowane donice kwiatowe. Historyczne elementy małej architektury przejawiają się także w pojedynczych przykładach trzepaków, stelaży do suszenia ubrań, ławek betonowych. Elementem integralnym założenia osiedla jest zieleń, w której dominują drzewa liściaste: jesiony, klony, kasztanowce, topole, rzadziej lipy, robinie, sporadycznie drzewa owocowe i iglaste. Wprowadzana jest ona w swobodnej formie na tarasach i skarpach oraz w formach przybłokowych zieleńców. Ponadto plan przewidywał pozostawienie części zabytkowych obiektów, które zostały wplecione w przestrzeń mieszkalną (kościół św. Augustyna, pałac Mostowskich, Muzeum Więzienia Pawiak, Szpital św. Zofii).

Powyższy układ funkcjonalno-przestrzenny układu urbanistycznego osiedla jest czytelny – zachował oryginalne ciągi komunikacji poziomej (jedynie pierwotny trakt przy Pałacu Mostowskich został wtórnie odgródzony i przekształcony w parking). Wymianie poddano częściowo nawierzchnie ulic oraz większości traktów komunikacyjnych (chodników) na współczesną. Wtórnie zostały wydzielone przestrzenie przy przedszkolach i szkołach. Oryginalnie zachowane nawierzchnie chodników i schodów obecnie noszą ślady uszkodzeń, podobnie jak balustrady i murki przy schodach oraz wiatach śmietnikowych. Sporadycznie zachowane zostały murowane kwietniki oraz ławki betonowe. Obecnie na

obszarze osiedla – skwerach zieleni wprowadzone zostały współczesne ławki drewniane, kosze śmietnikowe z betonu, latarnie. Natomiast w pełni jest czytelny układ zieleni komponowanej skwerów, zieleńców, szpalerów ulicznych. Pojawiły się dodane ogródki przybłokowe, łąki kwietne oraz wprowadzono zieleń niską, sezonowe gazony betonowe i kwietniki.

Budowa przedmiotowego osiedla była jedną z kluczowych inwestycji powołanego w 1948 r. Zakładu Osiedli Robotniczych (ZOR), wraz z osiedlami m.in. na Grochowie III, Młynowie I i Kole powstał model założenia nawiązującej do modernistycznej idei miasta-ogrodu ze świadomym obniżeniem intensywności zabudowy oraz zróżnicowaniem jej form, które znalazło uznanie wśród współczesnych. Budowa przedmiotowej zabudowy – osiedla o charakterystycznym układzie funkcjonalno-przestrzennym stanowiła jeden z najważniejszych elementów planu odbudowy Warszawy.

Wartości historyczne przedmiotowego osiedla wynikają z faktu, iż zostało ono wzniesione w miejscu zburzonego getta warszawskiego. Nowa zabudowa - budynki z gruzobetonu, postawione na uporządkowanych hałdach gruzu, które zostały wykorzystane jako podłoże skarp i tarasowego układu terenu - stanowią „Osiedle – Pomnik” i miejsce pamięci o tragedii Holokaustu. Osiedle jest zarazem miejscem codziennego życia nowych mieszkańców. Wartością historyczną jest także związek z projektantem założenia – Bohdanem Lachertem - oraz ponadczasowość jego koncepcji i projektu urbanistyczno-budowlanego. Muranów Południowy był osiedlem eksperymentalnym i dokumentuje rozwój polskiej architektury 2 poł. XX w.

Wartości artystyczne, zarówno założenia urbanistycznego, jak i zespołu budowlanego Osiedla Muranów Południowy, wynikają z połączenia stylowego socrealizmu z modernistycznym funkcjonalizmem. Modernistyczna idea oparta została na humanistycznej zasadzie organizowania środowiska życia człowieka w mieście. Osiedle cechuje się niepowtarzalną koncepcją przestrzenną „miasta-ogrodu”. Elementy modernistyczne przejawiają się w rozplanowaniu luźnej zabudowy, odseparowanej od ulic i uzupełnionej zielenią, zaprojektowanymi ciągami komunikacyjnymi i osiami widokowo-kompozycyjnymi, kameralnością wewnętrznych podwórek oraz wewnętrznymi przejściami między budynkami stojącymi na skarpach. Socrealizm przejawia się w m.in. w monumentalizmie (bramy wejściowe w kształcie łuków triumfalnych, monumentalne schody prowadzące na tarasy) oraz historyzujący kostium (wydatne gzymsy, rozbudowane oprawy okien, tralkowe balustrady, attyki). Ponadto wartości artystyczne reprezentowane są przez stylizowane, powtarzalne detale architektoniczne czy dekoracje wykonane w technice sgraffito. Charakterystyczna dla całego zespołu budowlanego jest jednorodność stylistyczna i powtarzające się budownictwo utworzone przez punktowce, klatkowce, galeriowce. Cechą stylistyczną założenia jest także ujednoczone elewacji na terenie osiedla poprzez powtarzalne podziały stolarki okiennej oraz zagospodarowanie otoczenia przy wprowadzeniu małych form architektonicznych o charakterystycznym wątku ceglany.

Wartości naukowe (dokumentacyjne) wynikają z faktu, iż podczas budowy Muranowa zostały wdrożone nowe technologie takie jak gruzobetonowe pustaki, prefabrykowany detal rzeźbiarski, fluatowanie murów (zabezpieczenie ścian zewnętrznych poprzez zaimpregnowanie solą kwasu fluorokrzemowego) oraz nowe metody budowania, obejmujące metodę potokową oraz domyślnościowce.

Ta pionierska realizacja na stałe wpisała się w rozwój architektury 2 poł. XX w. i jest świadectwem m.in. zastosowania ówczesnych wizji urbanistycznych oraz powojennych technologii.

Po przeanalizowaniu zebranego materiału dowodowego MWKZ stoi na stanowisku, iż przedmiotowa nieruchomość posiada wartości historyczne, artystyczne i naukowe, uzasadniające objęcie jej wpisem do rejestru zabytków nieruchomych.

Na podstawie art. 9 ust. 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami do rejestru wpisuje się zabytek nieruchomy na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków, z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku nieruchomego, lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy. Definicja zabytku zawarta w art. 3 pkt 1 ww. ustawy określa, iż zabytek nieruchomy to nieruchomości, jej części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową. Zgodnie z art. 6 ust. 1 pkt. 1 litera c ww. ustawy ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania, zabytki nieruchome będące dziełami architektury i budownictwa a także zgodnie z art. 6 ust. 1 pkt. 1 litera b układy urbanistyczne, ruralistyczne i zespoły budowlane. Z uwagi na zachowane, wyżej opisane, wartości historyczne, artystyczne i naukowe, ww. historyczny układ urbanistyczny i zespół budowlany Osiedla Muranów Południowy położony w Warszawie na terenie dzielnic Wola i Śródmieście odpowiada ustawowej definicji zabytku, zostaje wpisany niniejszą decyzją do rejestru zabytków nieruchomych województwa mazowieckiego i podlega ochronie prawnej.

Wobec powyższego orzeczono jak w sentencji.

Od decyzji niniejszej przysługuje stronom, na podstawie art. 127 Kpa, odwołanie do Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, które należy złożyć za pośrednictwem tutejszego urzędu (na adres: Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Warszawie, 00-373 Warszawa, ul. Nowy Świat 18/20) zgodnie z art. 129 § 2 Kpa w terminie 14 dni od doręczenia przedmiotowej decyzji. W myśl art. 130 § 2 Kpa wniesienie odwołania w terminie wstrzymuje wykonanie decyzji.

W myśl art. 127a K.p.a., w trakcie biegu terminu do wniesienia odwołania strona może zrzec się prawa do wniesienia odwołania wobec organu administracji publicznej, który wydał decyzję. Wówczas z dniem doręczenia organowi administracji publicznej oświadczenia o zrzeczeniu się prawa do wniesienia odwołania przez ostatnią ze stron postępowania, decyzja staje się ostateczna i prawomocna.

UWAGA, NUMER REJESTRU ZABYTKÓW JEST NADAWANY PO STWIERDZENIU OSTATECZNOŚCI
NINIEJSZEJ DECYZJI

**MAZOWIECKI WOJEWÓDZKI
KONSERWATOR ZABYTKÓW**

prof. dr hab. Jakub Lewicki

Załączniki:

1. Załącznik graficzny (załącznik nr 1)
2. Lista adresowa budynków należących do zespołu budowlanego (załącznik nr 2)
2. Pouczenie o skutkach wpisu zabytku do rejestru zabytków

Otrzymują:

1. Prezydent Miasta Stołecznego Warszawy, pl. Bankowy 3/5, 00-950 Warszawa
2. Burmistrz Dzielnicy Śródmieście, ul. Nowogrodzka 43, 00-691 Warszawa
3. Burmistrz Dzielnicy Wola, al. „Solidarności” 90, 01-003 Warszawa
- ④ Strony postępowania (w drodze obwieszczenia)
5. WUOZ a/a (UD) (nr rej,teczka obiektu, NID)

Do wiadomości:

1. Wydział Architektury i Budownictwa, Urząd Dzielnicy Śródmieście, ul. Nowogrodzka 43, 00-691 Warszawa
2. Wydział Architektury i Budownictwa, Urząd Dzielnicy Wola, al. „Solidarności” 90, 01-003 Warszawa
3. Powiatowy Inspektor Nadzoru Budowlanego dla m.st. Warszawy, ul. Bitwy Warszawskiej 1920 r. 11, 02-366 Warszawa
4. Wojewoda Mazowiecki, pl. Bankowy 3/5, 00-950 Warszawa

Załącznik nr 2

do decyzji MWKZ nr 154 /2023 z dnia 20-12-2023 wpisującej do rejestru zabytków nieruchomości województwa mazowieckiego układ urbanistyczny i zespół budowlany Osiedla Muranów Południowy położony w Warszawie, w granicach określonych przebiegiem ulic: aleja „Solidarności”, ulica Generała Władysława Andersa, ulica Nowolipie, ulica Ludwika Zamenhofa, ulica Dzielna, ulica Józefa Bellottiego, ulica Wolność, ulica Żytnia, ulica Żelazna (do skrzyżowania z aleją „Solidarności”). Integralną część niniejszej decyzji stanowi załącznik graficzny, na którym oznaczono kolorem zielonym granice zabytkowego obszaru (układu urbanistycznego) oraz kolorem czerwonym zespół budowlany współtworzący tenże układ (załącznik nr 1). Poszczególne budynki zespołu budowlanego zostały również wymienione na liście adresowej (załącznik nr 2).

MAZOWIECKI WOJEWÓDZKI
KONSERWATOR ZABYTKÓW
ul. Nowy Świat 18/20. 00-373 Warszawa
tel.: 22 44 30 400, fax: 22 44 30 401
www.mwkz.pl

Wykaz budynków zespołu budowlanego Osiedla Muranów Południowy:

ŚRÓDMIEŚCIE:

1. Budynek mieszkalny, al. „Solidarności” 72
2. Budynek mieszkalny, al. „Solidarności” 72A
3. Przedszkole nr 72, al. „Solidarności” 72B
4. Budynek mieszkalny, al. „Solidarności” 76
5. Budynek mieszkalny, al. „Solidarności” 78
6. Budynek mieszkalny, al. „Solidarności” 78A
7. Budynek mieszkalny, al. „Solidarności” 82
8. Budynek mieszkalny, Dzielna 1
9. Przedszkole Specjalne nr 208, Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna nr 12, Dzielna 1A
10. Budynek mieszkalny, Dzielna 3A
11. Budynek mieszkalny, Dzielna 5
12. Przedszkole nr 9, Dzielna 5A
13. Budynek mieszkalny, Dzielna 7
14. Budynek mieszkalny, Dzielna 7A
15. Budynek mieszkalny, gen. W. Andersa 1
16. Budynek usługowy, gen. W Andersa 5
17. Budynek mieszkalny, Karmelicka 1
18. Budynek mieszkalny, Karmelicka 1A
19. Budynek mieszkalny, Karmelicka 1 B
20. Budynek mieszkalny, Karmelicka 2
21. Budynek mieszkalny, Karmelicka 2A
22. Budynek mieszkalny, Karmelicka 2 B
23. Budynek mieszkalny, Karmelicka 3
24. Budynek mieszkalny, Karmelicka 3A
25. Przedszkole integracyjne nr 8, Karmelicka 3 B
26. Budynek mieszkalny, Karmelicka 3C
27. Budynek mieszkalny, Karmelicka 4A
28. Budynek mieszkalny, Karmelicka 4 B
29. Karmelicka 10, budynek usługowy
30. Budynek mieszkalny, Karmelicka 11
31. Budynek mieszkalny, Karmelicka 12
32. Budynek mieszkalny, L. Zamenhofa 1
33. Budynek mieszkalny, Nowolipie 1
34. Budynek mieszkalny, Nowolipie 2B
35. Budynek mieszkalny, Nowolipie 3
36. Budynek mieszkalny, Nowolipie 5
37. Budynek gospodarczy, Nowolipie 6
38. Budynek mieszkalny, Nowolipie 7
39. V Liceum ogólnokształcące im. ks. Józefa Poniatowskiego, Nowolipie 8
40. Budynek mieszkalny, Nowolipie 9/11
41. Budynek mieszkalny, Nowolipie 10
42. Budynek techniczny, Nowolipie 10
43. Budynek mieszkalny, Nowolipie 12
44. Budynek mieszkalny, Nowolipie 12A
45. Budynek mieszkalny, Nowolipie 13/15
46. Budynek mieszkalny, Nowolipie 14
47. Budynek mieszkalny, Nowolipie 14A
48. Żłobek nr 10, Nowolipie 15A
49. Budynek mieszkalny, Nowolipie 17
50. Budynek mieszkalny, Nowolipie 17A
51. Budynek mieszkalny, Nowolipie 17B
52. Budynek mieszkalny, Nowolipki 4
53. Budynek mieszkalny, Nowolipki 6
54. Budynek mieszkalny, Nowolipki 6A
55. Budynek mieszkalny, Nowolipki 8
56. Budynek mieszkalny, Nowolipki 9
57. Budynek mieszkalny, Nowolipki 9A
58. Budynek mieszkalny, Nowolipki 9B
59. Budynek mieszkalny, Nowolipki 10
60. Przedszkole nr 10, Nowolipki 10A
61. Budynek mieszkalny, Nowolipki 11
62. Budynek mieszkalny, Nowolipki 11A
63. Budynek mieszkalny, Nowolipki 12
64. Budynek mieszkalny Nowolipki 12A
65. Budynek mieszkalny, Nowolipki 13
66. Budynek mieszkalny, Nowolipki 15
67. Budynek mieszkalny, Nowolipki 17
68. Budynek mieszkalny, Nowolipki 17A
69. Budynek mieszkalny, Nowolipki 17B

[Wpisz tutaj]

WOLA:

1. Budynek mieszkalny, al. Jana Pawła II 49, Dzielna 7 B
2. Budynek mieszkalny, al. „Solidarności” 82A
3. Budynek mieszkalny, al. „Solidarności” 82B
4. Budynek mieszkalny, al. „Solidarności” 84
5. Budynek mieszkalny, al. „Solidarności” 84A
6. Budynek mieszkalny, al. „Solidarności” 86
7. Budynek mieszkalny, al. „Solidarności” 88
8. Ratusz Urzędu Dzielnicy Wola, al. „Solidarności” 90
9. Budynek mieszkalny, Dzielna 9
10. Budynek mieszkalny, Dzielna 9A
11. Budynek mieszkalny, Dzielna 11
12. Budynek mieszkalny, Dzielna 11A
13. Budynek mieszkalny, Dzielna 13
14. Budynek mieszkalny, Dzielna 15
15. Budynek mieszkalny, Dzielna 15A
16. Przedszkole nr 124, Dzielna 15B
17. Budynek mieszkalny, Dzielna 17
18. Budynek mieszkalny, Dzielna 17A
19. Budynek mieszkalny, Dzielna 17B
20. Budynek mieszkalny, Nowolipie 16
21. Pawilon handlowy, Nowolipie 18
22. Budynek mieszkalny, Nowolipie 18A
23. Budynek mieszkalny, Nowolipie 18B
24. Budynek mieszkalny, Nowolipie 20
25. Budynek mieszkalny, Nowolipie 20A
26. Budynek mieszkalny, Nowolipie 21
27. Pawilon handlowy, Nowolipie 22
28. Budynek mieszkalny, Nowolipie 22A
29. Pawilon handlowy, Nowolipie 23
30. Budynek mieszkalny, Nowolipie 23A
31. Budynek mieszkalny, Nowolipie 23B
32. Budynek mieszkalny, Nowolipie 25
33. Budynek mieszkalny, Nowolipie 25A
34. „Ośrodek Nowolipie” Centrum Usług Opiekuńczo-Socjalnych, Nowolipie 25B
35. Budynek mieszkalny, Nowolipie 26
36. Budynek mieszkalny, Nowolipie 26A
37. Budynek mieszkalny, Nowolipie 26B
38. Budynek mieszkalny, Nowolipie 27
39. Budynek mieszkalny, Nowolipie 27A
40. Budynek mieszkalny, Nowolipie 27B
41. Budynek mieszkalny, Nowolipie 27C
42. Budynek mieszkalny, Nowolipie 29
43. Budynek mieszkalny, Nowolipie 29A
44. Budynek mieszkalny, Nowolipie 29B
45. Budynek mieszkalny, Nowolipie 31
46. Przedszkole nr 118 z Oddziałami integracyjnymi, Nowolipie 31A
47. Budynek mieszkalny, Nowolipki 14
48. Budynek mieszkalny, Nowolipki 19
49. Budynek mieszkalny, Nowolipki 19A
50. Budynek mieszkalny, Nowolipki 19B
51. Budynek mieszkalny, Nowolipki 21
52. Budynek mieszkalny, Nowolipki 21A
53. Budynek mieszkalny, Nowolipki 21B
54. Przedszkole z Oddziałami Integracyjnymi nr 127, Nowolipki 21C
55. Budynek mieszkalny, Nowolipki 22
56. Budynek mieszkalny, Nowolipki 23
57. Budynek mieszkalny, Nowolipki 24
58. Budynek mieszkalny, Nowolipki 25
59. Budynek mieszkalny, Nowolipki 25A
60. Budynek mieszkalny, Nowolipki 25B
61. Budynek mieszkalny, Nowolipki 26
62. Budynek mieszkalny, Nowolipki 27
63. Budynek mieszkalny, Nowolipki 27A
64. Budynek mieszkalny, Nowolipki 27B
65. Budynek mieszkalny, Nowolipki 27D
66. Budynek mieszkalny, Nowolipki 28
67. Budynek mieszkalny, Nowolipki 28A
68. Budynek usługowy, Nowolipki 28B
69. Budynek mieszkalny, Nowolipki 29
70. Budynek mieszkalny Nowolipki 29A
71. Budynek mieszkalny, Nowolipki 30
72. Budynek mieszkalny, Nowolipki 32
73. Budynek mieszkalny, Nowolipki 34
74. Budynek mieszkalny, Nowolipki 36
75. Budynek mieszkalny, Smocza 1
76. Żłobek nr 18, Smocza 1A
77. Budynek mieszkalny, Smocza 3
78. Budynek mieszkalny, Smocza 4
79. Zespół Państwowych Szkół Plastycznych im. Wojciecha Gersona, Smocza 6
80. Budynek mieszkalny, Wolność 2

POUCZENIE O SKUTKACH WPISU DO REJESTRU ZABYTEKÓW NIERUCHOMYCH

zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. 2022 poz. 840 ze zm.)

Art. 10a. 1. Od dnia wszczęcia postępowania w sprawie wpisu zabytku do rejestru do dnia, w którym decyzja w tej sprawie stanie się ostateczna, przy zabytku, którego dotyczy postępowanie, zabrania się prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich, robót budowlanych i podejmowania innych działań, które mogłyby prowadzić do naruszenia substancji lub zmiany wyglądu zabytku.

2. Zakaz, o którym mowa w ust. 1, dotyczy także robót budowlanych objętych pozwoleniem na budowę albo zgłoszeniem, a także działań określonych w innej decyzji pozwalającej na ich prowadzenie.

3. Przepisów ust. 1 i 2 nie stosuje się do zabytku służącego obronności i bezpieczeństwu państwa.

Art. 12. 1. Starosta, w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków, może umieszczać na zabytku nieruchomym wpisanym do rejestru znak informujący o tym, iż zabytek ten podlega ochronie.

Art. 27. Na wniosek właściciela lub posiadacza zabytku wojewódzki konserwator zabytków przedstawia, w formie pisemnej, zalecenia konserwatorskie, określające sposób korzystania z zabytku, jego zabezpieczenia i wykonania prac konserwatorskich, a także zakres dopuszczalnych zmian, które mogą być wprowadzone w tym zabytku .

Art. 28. Niezależnie od obowiązków wynikających z opieki nad zabytkami, określonych w art. 5, właściciel lub posiadacz zabytku wpisanego do rejestru lub zabytku znajdującego się w wojewódzkiej ewidencji zabytków zawiadamia wojewódzkiego konserwatora zabytków o:

- 1) uszkodzeniu, zniszczeniu, zaginięciu lub kradzieży zabytku, niezwłocznie po powzięciu wiadomości o wystąpieniu zdarzenia;
- 2) zagrożeniu dla zabytku, niezwłocznie po powzięciu wiadomości o wystąpieniu zagrożenia;
- 3) zmianie miejsca przechowania zabytku ruchomego w terminie miesiąca od dnia nastąpienia tej zmiany;
- 4) zmianach dotyczących stanu prawnego zabytku, nie później niż w terminie miesiąca od dnia ich wystąpienia lub powzięcia o nich wiadomości.

Art.29 1.Organy ochrony zabytków w czasie uzgodnionym z właścicielem lub posiadaczem przedmiotu będącego zabytkiem lub posiadającego cechy zabytku, mogą prowadzić badania tego przedmiotu w miejscu, w którym przedmiot ten się znajduje.

2.W przypadku odmowy udostępnienia przedmiotu, o którym mowa w ust. 1, wojewódzki konserwator zabytków może wydać decyzję nakazującą jego udostępnienie na czas niezbędny do wykonania badań, jednak nie dłuższy niż 3 miesiące od dnia, w którym decyzja stała się ostateczna.

3.Za szkody wyrządzone w związku z badaniami, o których mowa w ust. 1 lub 2, przysługuje odszkodowanie na zasadach określonych w Kodeksie cywilnym.

Art. 36. 1.Pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków wymaga:

- 1) **prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru;**
- 2) **wykonywanie robót budowlanych w otoczeniu zabytku;**
- 3) **prowadzenie badań konserwatorskich zabytku wpisanego do rejestru;**
- 4) **prowadzenie badań architektonicznych zabytku wpisanego do rejestru;**
- 5) **prowadzenie badań archeologicznych;**
- 6) **przemieszczanie zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru;**
- 7) **trwałe przeniesienie zabytku ruchomego wpisanego do rejestru, z naruszeniem ustalonego tradycją wystroju wnętrza, w którym zabytek ten się znajduje;**
- 8) **dokonywanie podziału zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru;**
- 9) **zmiana przeznaczenia zabytku wpisanego do rejestru lub sposobu korzystania z tego zabytku;**
- 10) **umieszczanie na zabytku wpisanym do rejestru urządzeń technicznych, tablic, reklam oraz napisów, z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1;**
- 11) **podejmowanie innych działań, które mogłyby prowadzić do naruszenia substancji lub zmiany wyglądu zabytku wpisanego do rejestru;**
- 12) **poszukiwanie ukrytych lub porzuconych zabytków ruchomych, w tym zabytków archeologicznych, przy użyciu wszelkiego rodzaju urządzeń elektronicznych i technicznych oraz sprzętu do nurkowania.**

(...)

4. Wojewódzki konserwator zabytków może uzależnić wydanie pozwolenia na podejmowanie działań, o których mowa w ust. 1 pkt 6, 9 i 11, od przeprowadzenia, na koszt wnioskodawcy, niezbędnych badań konserwatorskich, architektonicznych lub archeologicznych. Egzemplarz dokumentacji badań jest przekazywany nieodpłatnie wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków.

Art.38 1.Wojewódzki konserwator zabytków lub działający z jego upoważnienia pracownicy wojewódzkiego urzędu ochrony zabytków prowadzą kontrolę przestrzegania i stosowania przepisów dotyczących ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

2.W upoważnieniu, o którym mowa w ust. 1, określa się osobę lub osoby upoważnione do przeprowadzenia kontroli, kontrolowaną osobę fizyczną lub jednostkę organizacyjną, miejsce i zakres kontroli oraz podstawę prawną do jej przeprowadzenia.

3.Przy wykonywaniu kontroli wojewódzki konserwator zabytków lub osoby, o których mowa w ust. 1, są uprawnione do:

- 1) wstępu na teren nieruchomości, jeżeli istnieje uzasadnione podejrzenie zniszczenia lub uszkodzenia zabytku;
- 2) oceny stanu zachowania, warunków przechowywania i zabezpieczenia zabytków wpisanych do rejestru, a także zabytków znajdujących się w muzeach, bibliotekach oraz w zbiorach lub zasobach innych państwowych jednostek organizacyjnych i jednostek samorządu terytorialnego, w terminie uzgodnionym z ich właścicielem lub posiadaczem;
- 3) sprawdzania zgodności wszelkich działań podejmowanych przy zabytkach wpisanych do rejestru oraz prowadzonych badań archeologicznych z zakresem lub warunkami określonymi w pozwoleniu i zatwierdzonej dokumentacją;
- 4) żądania ustnych lub pisemnych informacji w zakresie niezbędnym dla ustalenia stanu faktycznego dotyczącego zakresu kontroli;
- 5) żądania okazania dokumentów i udostępnienia wszelkich danych mających związek z zakresem kontroli;
- 6) dokonania wpisu w dzienniku budowy w zakresie określonym przepisami Prawa budowlanego.

4.Czynności kontrolne przeprowadza się w obecności kontrolowanej osoby fizycznej albo kierownika kontrolowanej jednostki organizacyjnej lub upoważnionej przez niego osoby, z zachowaniem przepisów o ochronie informacji niejawnych.

Art. 43 Wojewódzki konserwator zabytków wydaje decyzję o wstrzymaniu wykonywanych bez jego pozwolenia lub w sposób odbiegający od zakresu i warunków określonych w pozwoleniu:

- 1) prac konserwatorskich, restauratorskich, badań konserwatorskich lub architektonicznych przy zabytku wpisanym do rejestru;
- 2) robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru lub w jego otoczeniu;
- 3) badań archeologicznych;
- 4) innych działań, o których mowa w art. 36 ust. 1 pkt 6-8 i 10-12.

Art. 49 1. Wojewódzki konserwator zabytków może wydać decyzję nakazującą osobie fizycznej lub jednostce organizacyjnej posiadającej tytuł prawny do korzystania z zabytku wpisanego do rejestru, wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu albo ograniczonego prawa rzeczowego lub stosunku zobowiązaniowego, przeprowadzenie prac konserwatorskich lub robót budowlanych przy tym zabytku, jeżeli ich wykonanie jest niezbędne ze względu na zagrożenie zniszczeniem lub istotnym uszkodzeniem tego zabytku.

3. W przypadku wykonania zastępczego prac konserwatorskich lub robót budowlanych przy zabytku nieruchomym, wojewódzki konserwator zabytków wydaje decyzję określającą wysokość wierzytelności Skarbu Państwa z tytułu wykonania zastępczego tych prac lub robót, ich zakres oraz termin wymagalności tej wierzytelności.

Art. 74. Dotacja na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru może być udzielona przez:

- 1) ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego ze środków finansowych z części budżetu państwa „Kultura i Ochrona Dziedzictwa Narodowego”;
- 2) wojewódzkiego konserwatora zabytków ze środków finansowych z budżetu państwa w części, której dysponentem jest wojewoda.

Art. 76. 1. Dotacja może być udzielona na dofinansowanie:

- 1) nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru, ustalonych na podstawie kosztorysu zatwierdzonego przez wojewódzkiego konserwatora zabytków, które zostaną przeprowadzone w roku złożenia przez wnioskodawcę wniosku o udzielenie dotacji lub w roku następującym po roku złożenia tego wniosku;
 - 2) nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru, które zostały przeprowadzone w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia przez wnioskodawcę wniosku o udzielenie dotacji.
2. Wniosek o udzielenie dotacji, o której mowa w ust. 1 pkt 2, wnioskodawca może złożyć po przeprowadzeniu wszystkich prac lub robót przy zabytku wpisanym do rejestru, określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Art. 110 1. Kto będąc właścicielem lub posiadaczem zabytkowego nie zabezpieczył go w należyty sposób przed uszkodzeniem, zniszczeniem, zaginięciem lub kradzieżą, podlega karze aresztu, ograniczenia wolności albo grzywny.

2. W razie popełnienia wykroczenia określonego w ust. 1, można orzec nawiązkę do wysokości dwudziestokrotnego minimalnego wynagrodzenia na wskazany cel społeczny związany z opieką nad zabytkami.

Art. 113 1. Kto będąc właścicielem lub posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru lub innego zabytku znajdującego się w wojewódzkiej ewidencji zabytków nie powiadomi wojewódzkiego konserwatora zabytków o:

- 1) uszkodzeniu, zniszczeniu, zaginięciu lub kradzieży zabytku niezwłocznie po powzięciu wiadomości o wystąpieniu zdarzenia;
 - 2) zagrożeniu dla zabytku niezwłocznie po powzięciu wiadomości o wystąpieniu zagrożenia;
 - 3) zmianie miejsca przechowania zabytku ruchomego w terminie miesiąca od dnia nastąpienia tej zmiany;
 - 4) zmianach dotyczących stanu prawnego zabytku, nie później niż w terminie miesiąca od dnia ich wystąpienia lub powzięcia o nich wiadomości
- podlega karze grzywny.

2. W razie popełnienia wykroczenia określonego w ust. 1, można orzec nawiązkę do wysokości dwudziestokrotnego minimalnego wynagrodzenia na wskazany cel społeczny związany z opieką nad zabytkami.

Art. 114. Kto uniemożliwia lub utrudnia dostęp do zabytku organowi ochrony zabytków, wykonującemu uprawnienia wynikające z ustawy, podlega karze grzywny.

Art. 117. Kto bez pozwolenia albo wbrew warunkom pozwolenia prowadzi prace konserwatorskie, restauratorskie, roboty budowlane, badania konserwatorskie lub architektoniczne przy zabytku wpisanym do rejestru lub roboty budowlane w jego otoczeniu albo badania archeologiczne, podlega karze grzywny.

zgodnie z ustawą z dnia 12 stycznia 1991r. o podatkach i opłatach lokalnych (Dz. U. z 2019 r. poz. 1170 ze zm.)

Art. 7. 1. Zwalnia się od podatku od nieruchomości:

- 6) grunty i budynki wpisane indywidualnie do rejestru zabytków, pod warunkiem ich utrzymania i konserwacji, zgodnie z przepisami o ochronie zabytków, z wyjątkiem części zajętych na prowadzenie działalności gospodarczej;